

“Геть з рушничкою своєю!
Що се здумалось тобі?!” [3, 519].

Жінка вимагає від співучасника еротичного сюжету рівноправності, її погорда спонукає його до пошуків етичної екзистенції, навіть до самовиправдань, адже без взаєморозуміння неможливі взаємини між ними, як і життя, що складається з чоловічого і жіночого світів:

Погляд твій без маху б'є:
Ти щоразу ним влучаєш
В саме серденько моє [3, 519].

Еротичні нюанси, точніше символічні елементи – ласки, торкання, гра поглядів закоханих ліричних героїв і героїнь, натяк на їхню близькість, не змальовані у пластично конкретній предметності, а приховано, сугестивно через смислові жести, що найповніше проявилися лише в окремих віршах лірики О.Олесь, переважно переповненої платонічними переживаннями. У ширшому її масштабі поет не виходить за межі любовної лірики, перейнятої драматизмом, іноді мелодраматизмом, плачами, скаргами, втратами, чоловічими наріканнями на недосяжність омріяного жіночого ідеалу, обертається переважно в колі рослинно-любовного інтиму, фіксованого часто зужитими поетизмами, яким він не надавав особливого значення, прагнучи, аби слово гарно звучало, відповідно до специфіки символістського чистого звукового образу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. О.Олесь. Тв.: У 2 т. – К., 1990. – Т.1.
2. Эпштейн М. Парадоксы новизны. – М., 1988.
3. Кравцова М. [http:// old.grai.ru/erotology](http://old.grai.ru/erotology)
4. Крістева Ю. Stabat Mater // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Л., 1996.

ВИВЧЕННЯ ОСОБИ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Л.М. Овдійчук

У статті йдеться про особливості вивчення біографії Олександра Олесь у школі за допомогою авторської таблиці «Естетичні уподобання українських письменників». Автор пропонує різні форми, методи, прийоми роботи на уроці. Таблиця використовується як навчальний інформаційний матеріал і як наочність.

Важливим етапом у осягненні творчості митця є знайомство з його біографією. „Основна функція біографії – максимально наблизити учнів до розуміння особистості письменника [1, с.110]”.

Тому метою таких занять є представлення письменника як різнобічної особистості: його характеру, уподобань, життєвого та творчого кредо, сфери діяльності. Сучасна методична наука, відкинувши хронологічний принцип у вивченні біографії письменника, пропонує розкривати особистість митця у єдності із творчістю. Основними методами, прийомами та формами роботи на уроках є цікава розповідь з емоційним початком, що відтворює яскравий епізод із життя письменника, повідомлення учнів із читанням спогадів, уривків з листів, щоденників, автобіографічних творів, використання зорової, слухової, синтетичної наочності, яка відтворює певні епізоди життя, духовний світ митців слова. Про це йдеться у працях

Н. Волошиної, С. Жили, І. Каплан, Ю. Ковбасенка, Л. Мірошниченко, А. Лісовського, Є. Пасічника, Б. Степанишина.

Допоміжним матеріалом у проведенні таких уроків є авторська таблиця „Естетичні уподобання українських письменників [2]”. Серед українських літераторів багато всебічно обдарованих особистостей, які, крім письменницького таланту, мали й інші здібності: малярські, музичні, акторські. Вони були тонкими знавцями музики, живопису і у своїх листах, щоденникових записах залишили цікаві думки, захоплені відгуки про мистецькі твори. Поєднання наочних та словесних методів навчання як-от: читання уривків та розгляд улюблених живописних полотен, слухання улюблених музичних творів та бесіда на емоційне сприйняття, - це ефективні форми роботи на уроках вивчення особи письменника. Адже це сприяє розширенню кругозору, спонукає до мислительних дій, зацікавлює учнів, формує естетичні почуття. Світ захоплень митців слова є гарним прикладом для сучасної молоді, яка обмежує своє коло захоплень теле- та відеопродукцією досить сумнівного гатунку, примітивною музикою.

Метою статті є представити методи, прийоми та форми роботи з таблицею «Естетичні уподобання українських письменників. Олександр Олесь» на уроках української літератури.

Вивчення життя і творчості Олександра Олеся передбачено програмою у 10 класі. [3] Пропонуємо таблицю [4], яка у концентрованому вигляді подає цікаві факти з життя митця.

У таблиці матеріали представлені за такими розділами: сфера діяльності, риси характеру, кредо та світ захоплень (улюблені письменники, митці, улюблені заняття й природні обдарування).

Сфера діяльності Олександра Олеся досить розмаїта: публіцист, перекладач, поет, прозаїк, сатирик, громадський діяч, ветеринар за професією, статистик, видавець, редактор, фундатор товариства „Вільний театр”, організатор і голова Союзу українських письменників і журналістів у еміграції.

Риси характеру: скромний, чуйний, делікатний, лагідний, емоційний.

Мав чутливу музикальну душу. „За вдачею він був людиною, яка вічно кудись поривається, шукає нового оточення, нових зустрічей, нових вражень”.

Кредо письменника засвідчене у його поезіях, а також у листах, щоденникових записах. Пропонуємо окремі з них:

На чистім престолі із слів і із крові,
курить моє серце, палає з любові.
А ти, наче ангел, схилилась над ним.
Над весвіт – над серцем моїм.

„...Крила має той, хто має сильну волю: твердо, непохитно, незломно іде вперед до наміченої мети”.

Гори! Життя – єдина мить.
Для смерті ж - вічність ціла...

Не голосу - громів небесних!
Не слів, а каменів важких,
Щоб міг я гнівно кинуть в них,
Рабів безглуздох і безчесних.

Я – мов сурмач без сурми голосної,
Я – мов стрілець без зброї золотої,
Я – мов орел без сизих крил,
Я – мов вістун серед могил.

„Як я можу вловити слова в тій музиці, що шумить річками в моїй душі? Коли б я був композитором, я легко виливав би сей шум, моя душа могла б безпосередньо говорити з душами людськими...На жаль, навіть грамоти музичної не знаю”.

„Я хочу стати Богом дужим, щоб принести на землю сонце”.

Улюблені письменники: у дитинстві був зачарований „Кобзарем” Т.Шевченка і майже всього знав напам’ять. В юності захоплювався Байроном, Шеллі, Мюссе, пізніше – творчістю Шопенгауера та Гауптмана. Найбільший вплив на творчість поета зробили Нікітін, Кольцов, Лермонтов, Надсон, А. Шеншин. Високо цінував творчість О.Кобилянської.

Улюблені види мистецтв та улюблені митці. Любив театр М. Садовського. Улюблені актори: В. Комісаржевська, М. Заньковецька, П. Саксаганський. Захоплювався музичним мистецтвом, зокрема творчістю Ф. Шаляпіна.

Улюблені заняття й природні обдарування: любив слухати і тонко відчував музику. Захоплювався театром, присвятив ряд поезій-захоплень акторам. Талановито грав у аматорських виставах. Безмежно любив життя.

Найбільша пристрасть – рибальство. Любив проводити час у кав’ярнях, ресторанах, де панувало світло, музика, де міг поспілкуватися.

Методика використання таблиці на уроках досить різноманітна.

Ознайомлення з її матеріалами можливі як на етапі сприймання і засвоєння нового матеріалу, так і на етапі узагальнення і систематизації вивченого. Тобто в одному випадку таблиця буде наочним, в іншому - інформаційним матеріалом або ж орієнтиром у підборі мистецьких творів як емоційно-змістового доповнення естетичного світу (почуттів, смаків, уподобань, обдарувань) письменника. Таблиця передбачає комплексну взаємодію мистецтв і створення естетичного середовища уроків за допомогою улюблених мистецьких творів письменника, фотопортретів, ілюстрацій чи речей, які відтворюють чи символізують духовний світ митця. Доречним буде на уроці запис Шаляпіна, фото улюблених акторів та вірші, їм присвячені. Запитання до бесіди, які можна запропонувати учням, стосуються особистісних аспектів сприйняття Олександра Олеся як людини і значущості для кожного окремого учня його суто індивідуальних якостей:

1. Які риси характеру митця вам імпонують?
2. Які риси ви хотіли сформувати в себе?
3. Що вам не подобається в характері поета?
4. Які з рис характеру визначили долю письменника?
5. Які з наведених висловів (кредо), на вашу думку, найбільше відповідають характерові поетки?
6. Як ви оцінюєте життєве і мистецьке кредо Олеся?
7. Чи є серед названих письменників ваш улюблений?
8. Твори яких із названих письменників вам хотілося б прочитати?
9. Які ваші улюблені митці слова?
10. Яке хобі Олександра Олеся вам імпонує?
11. Які ваші улюблені заняття?
12. Яке зі своїх обдарувань ви б хотіли розвивати?

Отже, вивчаючи особу митця через призму його естетичних уподобань, поглядів, кредо, маємо змогу виконати ряд завдань методичного, педагогічного та естетичного характеру:

- впливати на формування смаків та уподобань старшокласників;
- формувати особистісні моральні якості;
- створювати ситуації, які викликають співпереживання і дають можливість відчутти ще не пережиті почуття;
- розвивати образне та логічне мислення;
- удосконалювати вміння зв’язно висловлюватися;
- розширювати кругозір, знайомити з високим мистецтвом;
- сприяти формуванню почуття прекрасного, піднесеного на основі мистецьких уподобань та захоплень українських письменників.

Таким чином, біографія митця, його багатий духовний світ послужать естетичним уроком сучасній молоді, сприятимуть розвитку естетичної свідомості особистості та формуванню шляхетних людських почуттів.

SUMMARY

In the article the question is features of study of biography of Alexander Oles' at school by an author table aesthetically «Beautiful tastes of the Ukrainian writers». An author offers different forms, methods, receptions of work on a lesson. A table is used as educational informative material and as evident.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник / За редакцією доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н. Й. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – 344с.
2. Овдійчук Л. Естетичні уподобання українських письменників // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – №3. – С.115-119 ; 2003. – №1. – С.142-147.; 2004. – №2. – С.50-54
3. Українська література Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 5-12 класи. – К.: Перун, 2005. – 201с.
4. Овдійчук Л. Олександр Олеся «Естетичні уподобання українських письменників» // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. –2004. – №2. – С.53.

ОБРАЗИ – СИМВОЛИ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ХУДОЖНЬОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ АРХЕТИПУ ПІСНІ У ПОЕЗІЇ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ ТА ГРИЦЬКА ЧУПРИНКИ

Н.Д. Осьмак

У статті розглянуто образи-символи арфи, кобзи, сопілки, струни, ліри та проаналізовано їх роль у художньому розгортанні архетипу пісні в поезії Олександра Олеся та Грицька Чупринки.

Українська література кінця XIX – початку XX століття – найпоказовіша щодо перехрещень і взаємовпливів світоглядних тенденцій, стилістичних ознак різних епох, особливо український символізм, позаяк він характеризується як особливостями, зумовленими своєрідним відставанням від європейського літературного процесу, так і суспільно-політичною ситуацією революційного неспокою. Українські модерністи, тяжіючи до оновлення української літератури, порятунку її від епігонства, обмеженого народництва, протиставляючи цьому естетизм, індивідуалізм, красу, сформували, проте, специфічний український символізм, який не міг стати “мистецтвом для мистецтва” у повному розумінні. Тому більшість дослідників говорять про пресимволізм на українському ґрунті (М.Неврлий) [1; 60].

Український передсимволізм своєрідно синтезує буденні (народницькі) та вічні (модерністські) іпостасі, репрезентуючи у такий спосіб традиції та новаторство. Він позначений так званою національною художньою свідомістю з її народнопоетичними архетипами, які поступово видозмінюються та розширюються. Ряд науковців (О. Бушмін, М. Храпченко, М. Пархоменко, П. Виходцев, Л. Новиченко, М. Ільницький) займалися теоретичним обґрунтуванням питання літературної традиції, яку нині у філософії розглядають як складову новаторства, співвідносячи з осьовим часом.

Аналізуючи архетипні відфольклорні образи у творчості українських передсимволістів, зокрема Олександра Олеся та Грицька Чупринки, варто відзначити, що попри позірну схожість, вони позначені індивідуально-авторською